

УДК 354.1:504.062:631.95

Г. Б. Марушевський,
к. філос. н., старший викладач кафедри освіти дорослих,
Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНУ ПОЛІТИКУ В ЄС ТА УКРАЇНІ

G. Marushevskiy,
PhD in Philosophy, Senior Lecturer, Department of Adult Education,
Institute of Retraining and Advanced Training, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

ENVIRONMENTAL POLICY INTEGRATION IN AGRICULTURAL POLICY IN EU AND UKRAINE

У статті досліджено практику інтеграції екологічної політики в спільну аграрну політику ЄС і здійснено аналіз нормативно-правових основ інтеграції екологічної політики в аграрну політику України. В Європейському Союзі реформування спільної аграрної політики супроводжується постійним зростанням уваги до питань безпеки харчових продуктів і збереження довкілля шляхом дотримання екологічних стандартів, збалансованого управління природними ресурсами та збалансованого розвитку сільських територій. В Україні стратегічні документи розвитку сільського господарства не повною мірою охоплюють сучасні тенденції інтеграції екологічної політики в аграрну політику та часто не враховують належним чином природоохоронні вимоги в процесі формування державної аграрної політики та стратегічного планування розвитку сільських територій. Інтеграція екологічної політики в аграрну політику є запорукою збалансованого розвитку сільського господарства в ЄС та Україні.

The article deals with the practice of environmental policy integration (EPI) in the EU Common Agricultural Policy (CAP) and the analysis of legal framework of EPI in the Ukraine's agrarian policy. In the EU, the CAP reform is accompanied by a permanent interest to food safety and environment issues through compliance with environmental standards, sustainable use of natural resources and sustainable rural development. In Ukraine, strategic documents on agricultural policy do not fully cover the current trend of environmental policy integration in agricultural policies and often do not properly take into account environmental requirements during formation of state agrarian policy and strategic planning of rural development. Environmental policy integration in agricultural policy is a key to sustainable development of agriculture in the EU and Ukraine.

*Ключові слова: інтеграція, екологічна політика, аграрна політика, екологізація, збалансований розвиток.
Key words: integration, environmental policy, agricultural policy, greening, sustainable development.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство на сучасному етапі його розвитку характеризується істотним впливом на довкілля. Збільшення площ полів і застосування сучасних методів ведення сільського господарства значно підвищили ризик виникнення ерозії ґрунтів. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на родючість і якість ґрунтів. Механізація сільського господарства призвела до руйнування багатьох елементів ландшафту, осушення заболочених ділянок і розорювання напівприродних пасовищ. Внаслідок інтенсивного застосування пестицидів і добрив та порушення сівозмін зменшилися багатство видів і різноманітність середовищ існування видів рослин і тварин. Інтенсивне використання мінеральних і органічних добрив та розведення великої рогатої худоби спричинили підвищення вмісту нітратів у ґрунтових водах і евтрофікації поверхневих вод.

В Україні аграрний сектор економіки за рівнем негативного впливу на довкілля нині можна порівняти з екологічно небезпечними промисловими галузями. За оцінками

агроекологів, внесок агропромислового комплексу у забруднення та деградацію довкілля становить 35—40%, зокрема земельних ресурсів — понад 50%, поверхневих вод — 45—50% [1, с. 56]. Практика незбалансованого ведення сільського господарства є несприятливою для довкілля. Для України характерні: надмірний рівень сільськогосподарського освоєння територій (72%), критична розораність території (53,8%, для порівняння: у Великій Британії — 18,5%, США — 25, Угорщині — 37, Франції — 48%), недостатня площа лісів (15,7%) та еколого-стабілізуючих компонентів ландшафту (лісів, незайманих заплав, природних лук тощо — 37%). Частка еродованих земель в Україні становить 54,7% площі країни [2, с. 19]. Забруднення ґрунтів нітратами, хімічними речовинами, які використовують для захисту рослин, важкими металами, радіоактивними елементами знижує якість харчових продуктів, негативно впливає на здоров'я людей та загрожує біорізноманіттю. Розв'язання зазначених проблем потребує інтеграції екологічної складової в усі галузі сільського господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Принцип інтеграції екологічної політики в аграрну політику набув поширення в країнах ЄС, починаючи з Кардіффської стратегії [3], і знайшов своє відображення в офіційних документах ЄС, які стосуються реформування спільної аграрної політики [4—6], а також в аналітичних матеріалах [7]. В Україні інтеграцію екологічної політики розглядали переважно як процес "екологізації". Екологічні аспекти аграрної політики України досліджували О.В. Бігдан [8], О.Й. Вінська [9], О.Л. Попова [10], О.Г. Тараріко зі співавторами [11]. З огляду на необхідність імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є необхідність оцінити нормативно-правову базу інтеграції екологічної політики в аграрну політику України, зважаючи на досвід ЄС.

МЕТА СТАТТІ

Цілями статті є дослідження практики інтеграції екологічної політики в спільну аграрну політику ЄС і здійснення аналізу нормативно-правових основ інтеграції екологічної політики в аграрну політику України.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Концепція інтеграції екологічної політики використовується в західних країнах, починаючи з кінця 1980-х років. Її поява пов'язана з тим, що традиційна екологічна політика та законодавство у більшості випадків не можуть запобігти тиску на довкілля з боку різних галузей економіки. Однією з основних причин цього є те, що екологічні цілі та цінності мають нижчий пріоритет порівняно з питаннями економіки, фінансів, національної безпеки, трудових відносин, освіти та соціального забезпечення. Тому в рамках екологічної політики доводиться реагувати на негативні впливи на довкілля замість того, щоб формувати такі галузеві політики, які б сприяли зменшенню впливу на довкілля.

В Європейському Союзі принцип інтеграції екологічних питань у розроблення та застосування інших видів політики ЄС був закріплений у 1997 р. "Договором про створення ЄС" (Амстердамський договір), що надало цьому принципу статус керівного принципу ЄС. Особливість принципу інтеграції екологічної політики полягає в тому, що він стосується не лише екологічної політики, а й усього європейського права, адже застосовується до всіх дій і політики ЄС.

На загальноєвропейському рівні інтеграція екологічних вимог в усі сфери політики ЄС вперше була озвучена на засіданні Європейської Ради в Кардіффі у 1998 р. Згодом в ЄС почали розробляти стратегії інтеграції екологічних питань в галузеві політики, які отримали назву Кардіффських стратегій. У першу чергу було розроблено стратегії інтеграції для сільського господарства, енергетики та транспорту. У 1999 р. у рамках Кардіффського процесу було прийнято "Стратегію інтеграції екологічних аспектів та збалансованого розвитку в спільну аграрну політику" [3]. У цій стратегії велику увагу було приділено використанню під час реформування спільної аграрної політики ЄС заходів, що стосуються довкілля. Вона підкреслила ключову роль держав-учасниць у впровадженні заходів політики інтеграції.

В Європейському Союзі сфера сільськогосподарського виробництва та торгівлі сільгосппродукцією регулюється спільною аграрною політикою (Common Agricultural Policy), започаткованою у 1962 р. Ця політика є однією з найважливіших (охоплює 98% сільськогосподарських товарів) і найвитратніших (понад 40% бюджету ЄС) сфер діяльності ЄС. Інтеграція екологічних аспектів у спільну аграрну політику спрямована на запобігання небезпеці деградації довкілля та підвищення збалансованості агроєкосистем. Діяльність в агросфері спрямовується на охорону, захист і поліпшення якості води, повітря та ґрунтів, збереження біорізноманіття й ландшафтів. Бажаний зв'язок між сільським господарством і довкіллям має базуватися на понятті "збалансоване сільське господарство". Це означає, що управління природними ресурсами має здійснюватися так, щоб ці ресурси можна було використовувати і в майбутньому.

Базові засади реформування спільної аграрної політики були закладені в 1999 р. у програмі "Порядок денний 2000" (Agenda 2000), спрямованій на обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів, розвиток села та збереження довкілля. Програма передбачала перехід від цінової підтримки продукції сільського господарства до запровадження прямих виплат фермерам, як форму допомоги і засіб заохотити сільгоспвиробників дотримуватися харчових і екологічних норм. Умовами отримання прямих платежів були такі:

- виробництво сільськогосподарської продукції, безпечної для здоров'я людей;
- виробництво сільськогосподарської продукції, безпечної для здоров'я рослин і тварин;
- утримання земель у доброму сільськогосподарському та екологічному стані;
- утримання тварин у належних умовах.

У 2010 р. Європейська Комісія опублікувала Комюніке "Спільна аграрна політика до 2020 року: назустріч продовольчому, природно-ресурсним і територіальним викликам майбутнього" [4]. Були визначені три основні цілі майбутнього розвитку спільної аграрної політики:

- життєздатне виробництво продуктів харчування (створення безпечних і достатніх запасів продовольства);
- збалансоване управління природними ресурсами та дії щодо зміни клімату;
- збалансований територіальний розвиток.

Нині спільна аграрна політика визначає три пріоритетні сфери діяльності, спрямовані на захист і зміцнення сільськогосподарської спадщини ЄС [5]:

- біорізноманіття та збереження і розвиток "природних" систем сільського та лісового господарства і традиційних сільськогосподарських ландшафтів;
- управління використанням природних ресурсів;
- протидія наслідкам зміни клімату.

Спільна аграрна політика забезпечує сумісність своїх правил з екологічними вимогами, а також сприяння заходами політики розвитку сільського господарства та збереженню довкілля у сільській місцевості.

Остання реформа спільної аграрної політики була проведена у 2013 р. Вона розрахована на період з 2014 р. до 2020 р. Зокрема ця реформа визначає правила надання сільськогосподарських субсидій в країнах-членах

ЄС. Однією з головних новел реформи спільної аграрної політики стала "екологізація" (greening), спрямована на те, що зробити виплати фермерам більш екологічно дружніми. Ядром нової політики стала спрямованість на забезпечення як приватних, так і спільних благ (якими, зокрема, є екосистемні послуги). Інтеграція екологічних міркувань у спільну аграрну політику базується на забезпеченні збалансованого ведення сільського господарства, уникненні екологічно шкідливої діяльності та забезпеченні стимулів для підтримання спільних благ і екосистемних послуг.

Екологізація спільної аграрної політики базується на двох принципах: "забруднювач платить" і "постачальник отримує". Відповідно до принципу "забруднювач платить" фермери мають дотримуватися обов'язкових екологічних вимог. Вони зобов'язані зберігати свої землі в хорошому сільськогосподарському і екологічному стані та поважати стандарти екологічної безпеки й безпеки харчових продуктів, а також фітосанітарні стандарти та стандарти здоров'я тварин. Порушення екологічних вимог може призвести до зменшення або припинення прямих виплат, а також до накладання штрафів. Принцип "постачальник отримує" передбачає надання додаткових виплат фермерським господарствам, які беруть на себе добровільні зобов'язання щодо збереження довкілля.

З метою екологізації аграрної політики запроваджуються прямі зелені платежі, які мають складати 30% від усієї суми прямих виплат сільськогосподарським виробникам з бюджету [6]. Для цього фермери мають впроваджувати такі заходи:

- диверсифікація сільськогосподарських культур (для фермерів, земельний фонд яких перевищує 10 га, необхідно вирощувати мінімум дві культури для орних площ від 10 до 30 га та мінімум 3 культури для орних площ понад 30 га);

- утримання постійних пасовищ;

- виведення з обороту 5% сільськогосподарських земель з присвоєнням їм статусу "особливо значущих екологічних територій" (землі під паром, закрайки полів, посадки, буферні смуги тощо); це поширюється на підприємства, які обробляють більше 15 га орних земель.

Крім того, близько 30% бюджету програм розвитку сільських районів має спрямовуватися на допомогу фермерам, які здійснюють агроекологічні заходи, підтримують органічне землеробство, реалізують проекти, здійснюють заходи, пов'язані з екологічними інвестиціями, тощо.

Загалом, в європейських країнах застосовують такі інструменти інтеграції екологічної політики в аграрну політику [7, с. 61—66]:

1. Законодавчі інструменти. Прикладом застосування цих інструментів може бути Директива ЄС щодо нітратів (ЄС 91/676), яка вимагає, щоб усі фермери здійснювали на добровільній основі заходи зі зменшення вмісту нітратів у ґрунтах. Іншим прикладом є вимога у законодавстві з ГМО щодо наявності спеціального маркування для продуктів, які містять ГМО.

2. Економічні інструменти. Це, наприклад, податки на пестициди та інші сільськогосподарські отрутохімікати, податки на водокористування. Економічні інстру-

менти можуть впливати на характер виробництва та споживання з метою пропаганди органічної продукції (наприклад, диференціація податку на додану вартість, еко-маркування). Фіскальні інструменти (податки, платежі, збори) можна використовувати для фінансування екологічних фондів, які можуть підтримуватимуть агро-екологічні проекти.

3. Реформа субсидування. Сільськогосподарські субсидії мають надавати за умови виконання природоохоронних критеріїв. Наприклад, перехід спільної аграрної політики ЄС від підтримання цін до підтримання прямих доходів може створити можливість для застосування більш екологічно дружніх методів або створити переваги для деяких типів ведення сільського господарства (наприклад, для органічного землеробства). Дотримання природоохоронних стандартів і правил захисту тварин також може бути умовою будь-яких прямих виплат фермерам.

4. Агроекологічні програми і програми розвитку сільських районів з сильними природоохоронними критеріями. В районах з особливими вимогами до охорони довкілля допомогу фермерам спрямовують на стимулювання використання таких методів, які не шкодять довкіллю і водночас забезпечують дохід фермерам.

5. Раціональні методи ведення сільського господарства. Ці методи є різними в різних країнах і регіонах залежно від біологічних і географічних особливостей території і конкретних характеристик сільськогосподарської галузі. Загалом використовують такі методи, як регулювання вмісту поживних речовин, ведення лучного господарства, захист водних шляхів і середовищ існування диких тварин, запобігання надмірному випасу, регулювання використання поживних добавок, запобігання забрудненню, утримання живих огорож, органічне землеробство тощо.

6. Інституційні інструменти. Наприклад, можна налагодити плідне співробітництво між міністерствами охорони довкілля та сільського господарства.

В Україні процес інтеграції екологічної політики розглядають переважно як процес "екологізації", під яким розуміють процес постійного і послідовного запровадження правових, економічних, технічних, технологічних і управлінських рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів, поліпшувати чи зберігати якість довкілля.

Заходи з екологізації сільськогосподарського виробництва та питання охорони довкілля знайшли своє місце в чинних стратегічних документах серед пріоритетів аграрної політики та шляхів їх досягнення. Разом з тим, чинні стратегічні та програмні документи не повною мірою охоплюють сучасні тенденції щодо впровадження еколого-інвестиційної політики та переходу до "зеленої" економіки в аграрній галузі, не враховують проблеми зміни клімату, внесок сільського господарства у зростання викидів парникових газів і впровадження заходів щодо їх скорочення тощо.

У чинних державних програмах розвитку аграрної сфери екологічні аспекти мають переважно декларативний характер без наведення необхідної конкретики, зокрема, не визначено терміни реалізації завдань, пріоритетність і етапність реалізації, не встановлено чітких екологічних індикаторів, за якими можна відстежувати успішність досягнення цілей екологічної складової. Не-

достатність фінансових ресурсів також ускладнює вирішення поставлених завдань з охорони довкілля.

У Законі України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV зазначається, зокрема, що основні засади державної аграрної політики спрямовані на забезпечення сталого (збалансованого) розвитку аграрного сектору національної економіки. У цьому документі встановлено 13 пріоритетів державної аграрної політики, але серед них немає інтеграції екологічної політики.

Разом з тим, зазначається, що одним із шляхів реалізації основних пріоритетів державної аграрної політики є розвиток земельних відносин, який передбачає:

- впровадження і фінансове забезпечення загальнодержавних програм використання та охорони земель, зокрема зменшення розораності земель, системи захисту їх від водної й вітрової ерозії, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, агролісомеліорації та меліорації земель, рекультивациі порушених земель, стандартизації та нормування у сфері охорони земель;

- запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів, проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Іншим шляхом досягнення пріоритетів державної аграрної політики є підвищення ефективності діяльності суб'єктів аграрного сектору, який передбачає, зокрема:

- сприяння впровадженню ресурсозберігаючих, безпечних і екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства;

- створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування для випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних, високопродуктивних і ресурсозберігаючих технологій в агропромислове виробництво.

Основною метою "Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року", затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158, є забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності.

Одним з основних завдань Програми є створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження довкілля та раціональне використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення. Зокрема у підрозділі "Охорона і підвищення родючості ґрунтів, екологізація сільськогосподарського виробництва" зазначено, що державна політика спрямовується на вирішення питань забезпечення охорони земель, підвищення родючості ґрунтів та екологічної безпеки сільських територій.

Програма також містить підрозділ "Формування агроєкологічного іміджу України", в якому передбачаються такі заходи:

- здійснити організаційно-правові та економічні заходи щодо впровадження ресурсощадних, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки;

- впровадити механізми стимулювання екологічного розвитку сільського господарства, створення умов

для відновлення родючості ґрунтів, водних та інших природних ресурсів;

- сприяти ціноутворенню з урахуванням екологічності продукції;

- створити систему постійного аудиту дотримання технологічно-екологічних вимог і стандартів господарювання;

- забезпечити ефективну передачу через систему аграрної спеціальної освіти, консультації сільськогосподарських товаровиробників та дорадчі служби інформації про методи і способи агроєкологічної діяльності;

- розробити проект Національного кодексу сталого агрогосподарювання, забезпечити впровадження базових агроєкологічних вимог і стандартів та контролю за їх дотриманням як умови надання товаровиробникам бюджетної підтримки;

- унормувати розвиток органічного землеробства, створити систему його сертифікації;

- сформуванню інформаційний простір для постачання на зовнішній ринок екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121-р "Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року" передбачається забезпечення охорони довкілля та екологічної безпеки в результаті:

- виведення з інтенсивного обробітку деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених сільськогосподарських угідь;

- розвитку органічного сільськогосподарського виробництва;

- організації, розроблення та забезпечення виконання планів використання земельних, лісових та водних ресурсів;

- оптимізації землекористування внаслідок удосконалення системи реєстрації прав власності на землю та інше нерухоме майно, формування ринкових земельних відносин.

У 2015 р. Міністерство аграрної політики та продовольства України за підтримки багатьох міжнародних організацій розробило проект "Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015—2020 роки" [12]. Мета стратегії полягає у підвищенні конкурентоспроможності сільського господарства та сприянні збалансованому (сталому) розвитку сільських територій відповідно до міжнародних і європейських стандартів. Стратегія визначає 10 стратегічних пріоритетів.

У рамках стратегічного пріоритету 10 "Захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема лісовим та рибним господарством", передбачено реалізацію п'яти напрямів: 1) вода, земля пестициди, нітрати та мінімальні екологічні стандарти, 2) розвиток органічного сільськогосподарського виробництва та ринку, 3) лісове господарство, 4) біоенергетика та 5) рибне господарство. Головною метою напряму 10.1 є поетапна інтеграція екологічних питань в сільськогосподарське виробництво. При цьому значна увага приділяється перспективам впровадження основного принципу спільної аграрної політики ЄС щодо інтеграції екологічних проблем у сільськогосподарське виробництво.

Прийняття та імплементація Стратегії сприятиме розвитку збалансованого сільського господарства, за-

хисту довкілля та збалансованому розвитку сільських територій, а також наблизитиме практику землеробства в Україні до реалізації кращих європейських практик ведення сільського господарства.

ВИСНОВКИ

1. В Європейському Союзі реформування спільної аграрної політики супроводжується постійним зростанням уваги до питань безпеки харчових продуктів і збереження довкілля шляхом дотримання екологічних стандартів, збалансованого управління природними ресурсами та збалансованого розвитку сільських територій.

2. В Україні стратегічні документи розвитку сільського господарства не повною мірою охоплюють сучасні тенденції інтеграції екологічної політики в аграрну політику та часто не враховують належним чином природоохоронні вимоги в процесі формування державної аграрної політики та стратегічного планування розвитку сільських територій.

3. Інтеграція екологічної політики в аграрну політику є запорукою збалансованого розвитку сільського господарства в Європейському Союзі та Україні.

Література:

1. Дегодюк Є.Г. Еколого-техногенна безпека України / Є.Г. Дегодюк, С.Є. Дегодюк. — К.: ЕКМО, 2006. — 306 с.
2. Фурдичко О.І. Сучасний стан агроландшафтів України / О.І. Фурдичко // Екологічний вісник. — 2014. — № 1. — С. 19—20.
3. Council strategy on environmental integration and sustainable development in the Common Agricultural Policy established by the Agricultural Council [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/et/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/13078.en9.htm
4. The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. — COM(2010) 672 final [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:en:PDF>
5. European Commission: Agriculture and Environment [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/envir/index_en.htm
6. European Commission: Agriculture and Rural Development: Greening [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening/index_en.htm
7. Интеграция экологической политики (ИЭП): теория и практика в регионе ЕЭК ООН. — М.: Центр "Эко-Согласие", 2003. — 266 с.
8. Бигдан О.В. Формирование экологической политики в сельском хозяйстве Украины: управленческий аспект / О.В. Бигдан // Фундаментальные исследования. — 2013. — № 4. — С. 1176—1180.
9. Вінська О.Й. Особливості механізму екологізації спільної аграрної політики ЄС / О.Й. Вінська // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — Вип. 7. — С. 25—28.
10. Попова О.Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014—2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О.Л. Попова // Економіка АПК. — 2013. — № 12. — С. 89—96.

11. Тараріко О. Г. Збалансоване управління природно-ресурсним потенціалом агросфери України за принципами конвенцій Ріо / О.Г. Тараріко, О.В. Сиротенко, Т.В. Ільєнко, Т.Л. Кучма // Агроекологічний журнал. — 2015. — № 1. — С. 21—36.

12. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки. — Проект 26 жовтня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>

References:

1. Degodyuk, Ye.G. and Degodyuk, S.Ye. (2006), *Ekologo-tekhnogenna bezpeka [Environmental and technological safety]*, ЕКМО, Kyiv, Ukraine.
 2. Fuddycho, O.I. (2014), "Current state of Ukraine's agro-landscapes", *Environmental bulletin*, no. 1, pp. 19—20.
 3. The official site of European Council (1999), "Council strategy on environmental integration and sustainable development in the Common Agricultural Policy established by the Agricultural Council", available at: http://www.consilium.europa.eu/et/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/13078.en9.htm (Accessed 27 January 2016).
 4. The official site of European Commission (2010), "The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future", COM(2010) 672 final, available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:en:PDF> (Accessed 27 January 2016).
 5. The official site of European Commission (2016), "Agriculture and Environment", available at: http://ec.europa.eu/agriculture/envir/index_en.htm (Accessed 27 January 2016).
 6. The official site of European Commission (2016), "Agriculture and Rural Development: Greening", available at: http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening/index_en.htm (Accessed 27 January 2016).
 7. Eco-Accord Centre (2003), *Integratsiya ekologicheskoi politiki (IEP): teoriya i praktika v regione EEK OON [Environmental policy integration (EPI): theory and practice in the UNECE region]*, Eko-Soglasie, Moscow, Russia.
 8. Bigdan, O.V. (2013), "Formation of environmental policy in agriculture of Ukraine: administrative aspect", *Fundamental Research*, no. 4, pp. 1176—1180.
 9. Vinska, O.Yo. (2015), "Peculiarities of greening mechanism of EU Common Agricultural Policy", *Globalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 7, pp. 25—28.
 10. Popova, O.L. (2013), "New priorities of EU Common Agricultural Policy for 2014—2020: strategic orienteers for agricultural development in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 89—96.
 11. Tarariko, O.G. Syrotenko, O.V. Il'yenko, T.V. and Kuchma, T.L. (2015), "Sustainable management of agricultural natural and resource potential in Ukraine according to principles of Rio Conventions", *Agroecological Journal*, no. 1, pp. 21—36.
 12. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2015), "Strategy for agriculture and rural development in Ukraine 2015—2020", draft 26 October 2015, available at: <http://minagro.gov.ua/en/node/15990> (Accessed 27 January 2016).
- Стаття надійшла до редакції 01.02.2016 р.*